

Libraries and information law - kirjastoväki keskusteli juridiikasta

[02/09](#)

Kirjastojen eurooppalaisen edunvalvontajärjestön EBLIDA:n juridisten asioiden työryhmä (*Expert Group on Information Law*) kokoontui helmikuussa kevätkokoukseen - tällä kertaa Helsingissä. Työkokousta edeltävänä päivänä järjestettiin Tieteiden talolla yleisölle avoin seminaari.

Seminaarin tavoitteena oli lisätä tietoisuutta kirjastoja koskettavista ajankohtaisista juridista kysymyksistä sekä kertoa EBLIDA:n roolista kirjastojen eurooppalaisena edunvalvojana. Osallistujamäärästä päätellen tässä myös onnistuttiin. Hiihtoloman houkutuksista ja kauniista kevätpäivästä huolimatta Tieteiden talon suureen juhlasaliin oli kokoontunut lähes sata osallistujaa - pääosin kirjastoista, mutta paikalle saapui edustajia myös opetusministeriöstä sekä oikeudenhaltijajärjestöistä.

Laki on heikomman turva

Päivän avausteemana käsiteltiin EU:n viimeaikaisia aloitteita tekijänoikeuden alalla. EBLIDA:n väistyvä puheenjohtaja **Andrew Cranfield** kertoi viimeisimmät kuulumiset tältä rintamalta, ja esitystä höysti kommentein British Libraryn lisensointitoiminnasta vastaava **Ben White**.

Komissio julkisti noin vuosi sitten ehdotuksen musiikoiden ja äänitetuottajien suoja-ajan pidentämisestä nykyisestä 50 vuodesta 95 vuoteen. Viime syksynä EBLIDA pyrki yhteistyössä muiden eurooppalaisten kansalais- ja kirjastoalan järjestöjen kanssa torjumaan ehdotuksen. Tällä hetkellä näyttää valitettavasti siltä, että tuloksena näistä ponnisteluista on korkeintaan laiha kompromissi. Suoja-aika tullee pidentymään, tosin mahdollisesti vain 20 vuodella eli 70 vuoteen. Tämäkin suoja-ajan pidennys vaikeuttaa Kansalliskirjaston pyrkimyksiä tarjota tekijänoikeussuojasta vapautunut aineisto avoimeen yleisökäyttöön Raita-tietokannan kautta.

Koko kirjastosektorin kannalta vieläkin olennaisempi on komission kesällä 2008 julkistama keskustelualoite ”Tekijänoikeus osaamistaloudessa”. Kaikkiaan tämä ns. Vihreä kirja oli varsin myönteinen avaus. Siinä esitetään monia kysymyksiä, jotka liittyvät mm. kirjastoja koskeviin tekijänoikeuden rajoituksiin.

Komissio pyrki erityisesti selvittämään, voisiko lakiin sisällytetyt

yksinoikeuden rajoitussäännökset jatkossa korvata kehittämällä kirjastojen ja kustantajien välistä sopimustoimintaa. Tältä osin kirjastojen vastaus oli yksiselitteisen kielteinen. Tekijänoikeus antaa oikeudenhaltijoille niin vahvan neuvotteluaseman suhteessa suojatun aineiston käyttäjiin, ettei aito sopiminen osapuolten välillä ole mahdollista. Lainsäätäjän tehtäväksi jää punnita vastakkain tekijän suojan ja informaation vapaan liikkuvuuden kaltaisia, osin keskenään vastakkaisia intressejä ja määritellä toivottava tasapaino niiden välillä.

Elektroninen dokumenttien välitys

Tohtori **Harald Müller** Max-Planck Instituutista kertoi dokumenttien välityksen ja kaukolainaukset edellytyksistä Saksassa. Viime aikoihin saakka Saksassa ei ollut tätä koskevaa lainsäädäntöä. Vuonna 2004 kustantajat nostivat kanteen tekijänoikeus-loukkauksesta kirjastojen omistamaa SUBITOa vastaan.

Alioikeuksien kautta kanne eteni Münchenin vetoomustuomioistuimeen, joka antoi vuonna 2007 kirjastojen kannalta kielteisen päätöksen. Elektroninen dokumenttien välitys ei tuomioistuimen näkemyksen mukana ole rinnastettavissa kaukolainaukseen. Aineisto ei palaudu takaisin kirjastolle, joten kyseessä ei ole "laina". Perusteluissaan tuomioistuin viittasi myös siihen, että SUBITO toimii kaupalliselta pohjalta.

Ratkaisulla ei luonnollisestikaan ole suoranaisia vaikutuksia muissa EU-maissa. Juridiselta kannalta oikeudenkäynnillä voi silti arvioida olevan vaikutuksia kirjastojen toimintaedellytyksiin myös Euroopassa, tohtori Müller arvioi. Kustantajapuoli on mitä ilmeisimmin valinnut Saksan koekentäksi, jossa hioa laajempia strategioitaan.

Tohtori Müllerin mukana SUBITO teki virheen suostuessaan heti tuomioistuimen ratkaisun jälkeen solmimaan kirjastojen kannalta hyvin epäedullisen sopimuksen kustantajien kanssa. Saksan tekijänoikeuslakiin lisättiin nimittäin jo seuraavana vuonna säännös (artikla 53a), joka mahdollistaa dokumenttien välityksen - vaikkakin tiukoin reunaehdoin.

Varastokirjaston johtaja **Pentti Vattulainen** kävi kommenttipuheenvuorossaan läpi Suomen nykyisen tilanteen. Varastokirjasto pyysi parisen vuotta sitten tekijänoikeusneuvoston lausuntoa asiassa, joka liittyi artikkelikopioiden toimittamiseen sähköisesti suoraan loppukäyttäjille. Juridisesti kyse oli siitä, voidaanko tekijänoikeuslain yksityistä käyttöä koskevaa säännöstä soveltaa myös kirjastoihin. Tekijänoikeusneuvosto katsoi erimielisessä lausunnossaan (2006:7), että kyseinen yleissäännös ei koske kirjastoja, vaan kappaleenvalmistukseen kirjastoissa sovelletaan vain ja ainoastaan niitä koskevia erityissäännöksiä (16§, 16a§).

Tekijänoikeusneuvoston lausunnot eivät ole oikeudellisesti sitovia. Vattulainen arvioikin, että kysymys on tekijänoikeusneuvoston kannasta huolimatta meillä edelleen ratkaisematta.

Sama tavoite - eri näkökulma?

Kansalliskirjaston lakimies **Pekka Heikkisen** aiheena oli pohjoismainen sopimuslisensijärjestelmä ja sen tulevaisuus. Parisen vuotta sitten voimaan tulleen tekijänoikeuslain muutoksen myötä kirjastot, arkistot ja museot saivat mahdollisuuden sopia oikeudenhaltijoita edustavien järjestöjen kanssa lain rajoitussäännökset ylittävstä käytöstä (16d§).

Kirjastoissa tähän uuteen säännökseen asetettiin nykyisen lain valmisteluvaiheessa runsaasti toiveita. Silloinen toiveikkuus on sittemmin kääntynyt turhautumiseksi, osin jopa pettymykseksi. Yhtään uuteen säännökseen perustuvaa sopimusta ei nimittäin ole vielä saatu aikaan.

Heikkinen arveli, että kirjastojen ja oikeudenhaltijoiden erilainen toiminnan logiikka hämärtää näkyvistä ilmeiset edellytykset yhteistyön kehittämiseksi. Kirjastoissa on vaikea ymmärtää, miksei tekniikan suomia mahdollisuuksia voisi ottaa täysimääräisesti käyttöön edes niissä tapauksissa, kun uusista kirjastopalveluista ei näyttäisi olevan minkäänlaista taloudellista haittaa oikeudenhaltijoille.

Heikkinen esittikin kysymyksen, mitä kirjastot voisivat tässä tilanteessa vielä tehdä, edistääkseen molempia osapuolia hyödyttävän sopimuskäytännön syntymistä.

Kopioston varatoimitusjohtaja **Jukka-Pekka Timonen** vastasi haasteeseen oikeudenhaltijoita edustavan järjestön puolesta. Timonen korosti, että järjestöissäkin toki on halukkuutta edistää kulttuuripoliittisesti hyödyllisten sopimusten syntymistä. Hän kuitenkin siirsi pallon takaisin kirjastoille, ja katsoi sopimuskäytännön syntymisen edellyttävän kirjastoilta selkeämmin yksilöityjä ehdotuksia, jotka olisivat samalla myös taloudellisesti tuottavia oikeudenhaltijoiden kannalta. Tällaisille avauksille Kopiosto kykenisi saamaan jäsenistönsä, erityisesti kustantajien hyväksynnän.

Teksti:
Pekka Heikkinen
Lakimies
Kansalliskirjasto

Kuvat:
Michèle Battisti

